

Blahobyt a autenticita - diskusní příspěvek ke stati Tomáše Sobka

Radim Bělohrad

V minulém čísle časopisu Pro-Fil uveřejnil Tomáš Sobek zajímavou stať (Sobek 2015) mapující různé odpovědi na otázku, co konstituuje lidský blahobyt neboli co je pro člověka dobré. Zatímco většina kapitol má spíše deskriptivní povahu – autor představuje jednotlivé konkurenční teorie blahobytu a zdržuje se jejich hodnocení – v poslední části předkládá tezi, podle níž existuje úzký vztah mezi lidským blahobytem a autenticitou. Mým cílem v tomto krátkém příspěvku je tuto domněnku podrobněji interpretovat a poněkud zproblematizovat. Nechci tím naznačovat, že spojení blahobytu a autenticity není plodné. Spíš mne zajímá, jaký je přesně vztah mezi těmito pojmy. Sobek totiž na obecné rovině říká jen tolik, že se jednotlivé teorie blahobytu musí potýkat se stejnou otázkou, totiž s otázkou autenticity, že teorie blahobytu ztělesňují různé koncepte autenticity a že diskuze mezi teoriemi blahobytu jsou zároveň spory o to, co je to autentický život.

Sobek charakterizuje autenticitu takto:

- Ideálem autenticity je být svůj, v souladu sám se sebou, věrný své vlastní identitě, realizovat své skutečné já v jeho celkové integritě, nevzpírat se své přirozenosti.
- Autentický aktér vystupuje sám za sebe jako originál, svým rozhodováním a jednáním nezkresleně vyjadřuje svoji osobnost či povahu.
- Hodnotíme-li život určitého jednotlivce jako autentický, obvykle to myslíme tak, že tohoto člověka ztotožňujeme s nějakým dlouhodobým projektem, který jeho životu dává jednotu a také smysl.

První otázka, kterou tyto definice vyvolávají, zní, co je vlastně primárním subjektem atributu „být autentický“. Nabízí se několik možností. Autentický může být 1. mentální stav, například přání, touha či rozhodnutí, 2. čin, 3. člověk (aktér), 4. život. Zdá se mi, že z těchto možností je základní ta první. Jako autentické bychom primárně měli hodnotit mentální stavy, ke kterým má aktér určitý zvláštní (zatím blíže nespecifikovaný) vztah. Autentický čin pak můžeme chápat jako čin založený na autentickém rozhodnutí (mentálním stavu), autentický život jako život, který je konstituován autentickými mentálními stavy a činy, a autentického člověka

jako člověka, který žije autentický život. Takový postup mně alespoň připadá nejpřirozenější. Klade na nás však úkol odpovědět na otázku, které mentální stavy a činy jsou autentické.

Tezi, že primárním subjektem predikátu „být autentický“ jsou činy či mentální stavy, také podporují Sobkovy výroky z poslední části jeho práce, kde otázku po autenticitě chápe jako otázku po tom, které mentální stavy (která potěšení) jsou skutečně připsatelné posuzované osobě, tedy které mentální stavy jsou *skutečně její*. Takové pojetí autenticity mentálních stavů a činů lze však jen obtížně rozvinout do některých výše uvedených vymezení autenticity člověka či života. Když některé mentální stavy nejsou skutečně připsatelné určité osobě, plyne z toho, že se tato osoba vzpírá své přirozenosti, nebo že nemá dlouhodobý projekt? Sobek by měl tedy blíže specifikovat tyto vztahy.

Další otázka, která mne zajímá, je, zda různé teorie blahobytu skutečně *ztělesňují* různé teorie autenticity. Co znamená ztělesňovat? Předpokládejme, že autor má na mysli to, že každá teorie blahobytu je zároveň teorií autenticity. Pak by jednotlivé koncepce autenticity vypadaly následovně.

1 Smyslový hédonismus

Sobek popisuje příklad muže, který žije v mylném přesvědčení, že je ve všech aspektech svého života úspěšný, a tvrdí, že podle smyslového hédonismu žije takový člověk hodnotný a blažený život. Všechny pozitivní mentální stavy, které tento muž má, jsou *jeho* mentální stavy. Připsatelnost mentálních stavů je navíc kritériem jejich autenticity, takže platí, že všechny jeho mentální stavy jsou autentické. Smyslový hédonista by se nad otázkou, které mentální stavy jsou danému člověku *skutečně* připsatelné, podivil. Zarazilo by ho ono upřesnění *skutečně* a nerozuměl by mu. Každý člověk má přesně ty mentální stavy, které jsou v jeho mysli a rozlišování mezi jejich připsatelností a skutečnou připsatelností nedává smysl.

Pokud je ovšem toto ztělesněním určité koncepce autenticity, pak je to velmi zvláštní koncepce. Předpokládám, že pojem autenticity byl zaveden proto, aby odlišoval; aby rozdělil třídu našich mentálních stavů a činů na „opravdové“ a pouze „zdánlivé“; aby bylo možno poukázat na to, že činy a mentální stavy daného člověka mohou být projevem jeho aktérství a vůle jen zdánlivě. Tato teorie však tvrdí, že člověk nemůže žít neautenticky, že rozdíl mezi autentickým a neautentickým nedává smysl. Ať už je mentální stav člověka produktem jeho vlastní vůle či mentálního úsilí nebo vymývání mozku a manipulace, ať už se mu v mozku vytvoří spontánně nebo je generován procesem mozkové stimulace či nádorem, vždy je jeho, vždy je autentický. Máme tedy co do činění s teorií, která říká, že člověk nemůže žít neautentický život; tedy vlastně prázdnou teorií.

Podobný argument lze formulovat také pro jednoduchou teorii touhy (actual desire satisfaction theory), podle které se k blahobytu člověka přičítá uspokojení jeho libovolné touhy.

2 Aprobační teorie blahobytu

Postojový hédonismus či ideální teorie touhy (ideal desire satisfaction theory) jsou na tom už lépe. Tyto koncepce odmítají tvrzení, že každý pozitivní mentální stav nutně přispívá k lidskému blahobytu. Některé mentální stavy se nepočítají, protože si je daný člověk

neaprobujeme. Takto potěšení, které v drogově závislém člověku vyvolá další dávka heroinu, nebude přispívat k jeho blahobytu, pokud má tento člověk touhu se své závislosti zbavit a jen nedokázal odolat abstinenčním příznakům.

Aplikováno na koncept autenticity, lze tvrdit, že autentické jsou jen ty mentální stavy a činy, se kterými se člověk skutečně ztotožňuje a aprobujeme si je, zatímco ty, které odmítá, bojuje s nimi či je potlačuje, nebo jednoduše ty, které nejsou v souladu s činy a mentálními stavy, jež si aprobujeme, autentické nejsou. Méně obratnou parafrází téhož je, že neaprobované mentální stavy a činy nejsou skutečně *jeho*. Méně obratná parafráze je to proto, že vyvolává otázku, či činy a mentální stavy to jsou. Mentální stavy a činy se běžně ve světě neobjevují bez subjektů, kterým by patřily, takže tato koncepce nám dluží určitá zásadní vysvětlení. Nicméně rozlišovací funkce dichotomie autentický — neautentický v těchto koncepcích již alespoň nalezne uplatnění.

3 Perfekcionismus

Perfekcionismus je koncepce, podle které blahobyt člověka narůstá s tím, jak člověk rozvíjí svoji přirozenost, tedy své typicky lidské schopnosti, zejména rozumové, morální, politické, sociální, estetické či náboženské. Autentické jsou pak tedy právě ty činy, které tyto schopnosti rozvíjí. Přihlásit se na vysokou školu je tedy čin autentický, pronajímat své tělo jako židli autentické není. Parafráze pomocí připsatelnosti pokulhává v tomto případě ještě více, protože i když se člověk dobrovolně a uváženě rozhodne, že bude své tělo pronajímat jako židli, podle této teorie toto rozhodnutí stejně nebude jeho.

Vidíme tedy, že pokud je autenticita otázkou připsatelnosti činů a mentálních stavů a pokud teorie blahobytu ztělesňují pojetí autenticity, lze vyvodit některé zvláštní důsledky. Hédonismus je absence jakékoli teorie autenticity, aprobační teorie spolu s perfekcionismem musí vysvětlit, či jsou neautentické mentální stavy a činy, a perfekcionismus navíc, zdá se, příliš zužuje a odosobňuje třídu autentického.

To mě přivádí k otázce, zda získáme něco tím, že do debaty mezi jednotlivými teoriemi blahobytu vložíme otázky autenticity. Hraje pojem autenticity skutečně nějakou explanační či argumentační úlohu? Získáme něco tím, že mentální stavy, byť třeba pozitivní, které podle dané teorie nepřispívají k blahobytu daného jedince, odsoudíme tak, že to nejsou *jeho* mentální stavy?

Také se zdá, že je možné vrazit klín mezi konceptuální spojení teorií blahobytu a autenticity. Pokud jednotlivé teorie blahobytu *ztělesňují* různé teorie autenticity, pak by autenticita měla být postačující a nutnou podmínkou blahobytu. Ovšem to lze zproblematizovat.

Nejzřetelněji lze problém vidět u smyslového hédonismu. Autentická jsou všechna potěšení, která člověk má, takže když sadistu těší, jak doma ve sklepě týrá mladou dívku, z definice to zvyšuje jeho blahobyt, což by asi málokdo byl ochoten přijmout. Autenticita tedy není postačující pro blahobyt.

U aprobačních teorií lze však nalézt také protipříklady. Představme si člověka, který silně touží překonat světový rekord v délce nehtů. Tato jeho touha nemusí být jen nereflektovaná a neaprobovaná. Tento člověk si může být dobře vědom toho, že v jiných

oblastech lidské činnosti se nemusí být schopen prosadit, zároveň si dobře uvědomuje, že být slavný, ať už v jakékoli oblasti, otevírá dveře atd. Jeho touha může být tedy reflektovaná a aprobovaná, tedy autentická. Přesto bych netvrdil, že když se jeho touha naplní, jeho blahobyt tím vzroste. Autenticita ani zde není postačující.

U perfekcionismu je situace složitější, protože je poměrně obtížné jasně stanovit, které činy rozvíjí přirozenost člověka. I ono pronajímání vlastního těla jako stoličky, podobně jako pronajímání lidského těla k čemukoli jinému, může být vnímáno jako projev lidské *chytrosti* či *vynalézavosti*, která je jinde v živočišné říši nevídaná. Ale vezměme si například hru. Hra je z definice činnost, kterou člověk dělá jen pro ni samou, jen proto, že ho prostě baví. To, že hry také rozvíjí racionalitu, sociabilitu a jiné typicky lidské vlastnosti, je jejich akcidentální charakteristikou. Lze tedy vznést domněnku, že hraní je z hlediska perfekcionismu neautentické. Podle mne to však neznamená, že hra nepřispívá nijak k lidskému blahobytu. Život, ve kterém je dostatek prostoru pro hru, považuji za kvalitnější a lépe prožitý, než podobný život bez hry. Je-li to tak, autenticita není v tomto případě pro blahobyt nutná.

Na základě těchto důvodů vnímám spojení mezi teoriemi blahobytu a autenticitou jako poměrně volné. Mám za to, že teorie blahobytu neztělesňují teorie autenticity v tom smyslu, že vymezením jednoho zároveň vymežeme druhé. Pokud by to tak bylo, byly by některé tyto teorie autenticity poměrně absurdní. Zároveň lze proti konceptuálnímu spojení autenticity s blahobytem nalézt protipříklady. Otevřenou otázkou také zůstává, zda má autenticita v debatě o blahobytu nějakou explanační či argumentační roli. Osobně mám za to, že otázky blahobytu lze formulovat pomocí pojmu autenticity, ale není to nutné. Pokud to tak učiníme, může nám to přinést určitý nový pohled na tyto otázky, zároveň však na jiných místech přivodit nové problémy.

Literatura

Sobek, T. (2015): „Dobrý život, autentický život“, *Pro-Fil* [online], 16(2), [cit. 2016-05-13].
Dostupné z WWW: <
<http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/profil/article/view/1189/1475> >.

Radim Bělohrad
Katedra filosofie FF MU
Česká republika